

за 2010 рік: А. Гальчинський (№ 6), М. Зверяков (№ 7), М. Попович (№ 8) та ін., за 2011 р.: Р. Грінберг (№ 1), А. Грищенко (№ 1, 2) та ін.

7. Підпригора Л. А. Державна власність у трансформаційній економіці України : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Київ, 2011.

Радченко В. В. Социально-экономическая трансформация в Украине как объект исследования экономической теории

В статье исследуется проблема обоснованности социально-экономических преобразований в трансформационной экономике Украины, делаются выводы о несоответствии реформаторских действий требованиям экономической теории и передовой общественной практике.

Ключевые слова: социально-экономические преобразования, трансформационный период, реформы, политэкономический анализ.

Radchenko V. Socio-economic transformation Ukraine as an object of study of economic theory

The problem of the validity of socio-economic transformation intransforming the economy of Ukraine, the conclusions about the failure of reformist action requirements of advanced economic theory and social practice.

Keywords: socio-economic transformation, the transformation period, reforms, political economy analysis.

**Підпригора Л. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У статті досліджується економічний механізм реалізації державної власності в економіці України та пропонуються основні напрямки його удосконалення з метою підвищення ефективності функціонування цієї форми власності.

Ключові слова: державна власність, реалізація власності, економічні закони, управління.

Актуальність проблеми. Досягнення високих показників соціально-економічної ефективності державної власності неможливе без використання відлагодженого економічного механізму її реалізації. Накопичення і загострення проблем у функціонуванні державної власності в економіці України зумовлює необхідність дослідження економічного механізму її реалізації з метою визначення напрямків його удосконалення.

В економічній історії розвинутих країн об'єктивна взаємодія продуктивних сил і виробничих відносин стимулювала удосконалення економічного механізму реалізації власності. В результаті з'являлися більш прогресивні її форми. Удосконалення економічного механізму реалізації різних форм власності в ринковій економіці відбувається поступово, еволюційно, на основі нагромадження практичного досвіду, що враховує динаміку умов суспільного виробництва під впливом науково-технічного прогресу, коливань економічної кон'юнктури, політичних подій, історичних, ментальних особливостей та змін ціннісних орієнтирів суспільства (гуманізації та соціалізації економіки).

В сучасних дослідженнях державної власності в економіці України увага науковців М. Білик, Є. Григоренка, І. Жадана, Я. Жаліла, В. Кублікова, Т. Майбороди, В. Мандибури, Г. Назарової та інших зосереджується на проблемі удосконалення економічного механізму її реалізації. Це пояснюється кількома причинами. По-перше, критики державної власності вказують, що саме в недосконалості економічного механізму реалізації криються причини її неефективності. По-друге, державній власності відведена особлива роль в економічній системі України, виконання якої безпосередньо залежить від досконалості економічного механізму її реалізації.

Метою статті є визначення основних напрямків удосконалення економічного механізму реалізації державної власності в економіці України як основи підвищення її ефективності.

Дослідження автора. Економічний механізм реалізації державної власності охоплює: взаємодію всіх ланок її прояву (економічних законів, суперечностей), сукупність економічних форм її прояву (заробітна плата, прибуток, рента, процент), а також способи впливу на них (управління) з метою забезпечення потреб суспільства. Дослідження економічного механізму реалізації державної власності в економіці України та визначення основних напрямків його удосконалення, на нашу думку, потребує, насамперед, виділення ланок її прояву. Скористаємося для цього підходами, які були висловлені ще стосовно дослідження суспільної власності на засоби виробництва [4].

Вихідна і основна ланка прояву державної власності представляє рівень економічних законів, які виражають еволюцію відносин економічної власності загалом та відносин державної власності зокрема. З точки зору відображення природи державної власності, найважливішу роль серед них відіграє економічний закон, що виражає найбільш глибинні зв'язки між відносинами власності в контексті з розвитком продуктивних сил. Наслідком дії цього закону є діалектичний характер заперечення більш розвинутою формою власності попередньої менш розвинутої форми, що разом з тим означає збереження її сильних, позитивних сторін і реальний плюралізм форм власності, зростання ефективності й стабільності існуючої економічної системи. Невід'ємним атрибутом прояву державної власності є закон одержавлення економіки, який виражає внутрішньо необхідні, сталі суттєві зв'язки між посиленням суспільної природи продуктивних сил, техніко-економічних відносин і господарського механізму та об'єктивно неминучим процесом їх одержавлення, зростання державної власності. Важливого значення у прояві державної власності набуває закон прискореного розвитку економічних систем, що відображає внутрішньо необхідні сталі суттєві зв'язки між зростанням потреб людини, прогресом технологічного способу виробництва та еволюцією форм власності, внаслідок дії яких зменшується період існування менш розвинутих економічних систем і прискорюється їх трансформація у більш розвинуті економічні системи. Дія цього закону зумовлена дією інших економічних законів, наприклад пропорційності розвитку, усупільнення виробництва і праці, концентрації виробництва тощо.

Реалізація державної власності в сучасній економіці впливає з об'єктивних економічних законів та узгоджується з їх дією. У зв'язку з цим необхідно визнати державну власність обов'язковою складовою економічної системи України, а також

врахувати вимоги та особливості дії названих економічних законів у вдосконаленні економічного механізму реалізації державної власності. Зокрема:

- визначити оптимальні масштаби державної власності та раціональні її форми;
- демократизувати державну власність та посилити її соціальну спрямованість;
- перетворити державну власність на рушій та каталізатор розвитку економіки до соціально орієнтованої ринкової моделі.

Наступною ланкою прояву державної власності є її суперечливий характер. Одна з основних суперечностей державної власності полягає в тому, що, з одного боку, вона, як суспільна за сутністю, є спільною, неподільною і єдиною, а з другого – функції власника розподіляються за рівнями: центральних органів управління, менеджменту підприємства і працівників, інтереси яких, як відомо, часто різняться. Привласнення засобів виробництва здійснюється централізовано (суспільством в особі держави) і кожним відособленим власником засобів виробництва. Особливості державної власності, її природа, реалізація та розвиток обумовлені єдністю цих протилежних сторін привласнення. Тому вирішити це протиріччя ліквідацією однієї з сторін не можна, оскільки поза ними державна власність не існує. Якщо в процесі привласнення не будуть реалізовуватися відособлені економічні інтереси, то це неминуче призведе до відчуження безпосередніх виробників від державної власності, вона стає “нічийною”, бюрократичною. З другого боку, якщо в процесі привласнення найважливіші умови виробництва не будуть регулюватися державою, то вона втрачає свої суттєві ознаки, стає неконтрольованою, нездатною виконувати функції, покладені на неї суспільством.

Безперечно, в демократичному суспільстві за своєю суттю та функціональним призначенням державна власність повинна реалізовувати економічні інтереси суспільства, тобто забезпечувати вільний доступ кожного члена суспільства до умов задоволення потреб, сприяти реалізації його потенційних можливостей і цим забезпечувати зростання добробуту народу. Однак на практиці будь-яка держава зустрічається з проблемою опортуністичної поведінки тих, хто управляє, державним майном. Відлагоджений економічний механізм реалізації державної власності повинен містити бар'єри для проявів такої поведінки.

Що стосується економіки України, то тут державна власність, незважаючи на її реформування, продовжує сприйматися як явище відчужене, відокремлене від суспільства загалом і кожного його члена зокрема. Неповнота та непрозорість інформації про реалізацію державної власності, неможливість реально впливати на її розвиток та вільно використовувати для задоволення потреб і досягнення цілей суспільства зумовлена прагненням деяких впливових політичних та фінансових груп через тіньові схеми використовувати державне майно у приватних інтересах.

У зв'язку з цим, для забезпечення природного призначення державної власності реалізовувати економічні інтереси суспільства, ми вважаємо, слід:

- врегулювати порядок обов'язкового систематичного інформування суспільства про стан державної власності, напрямки її використання і розвитку через засоби масової інформації у доступній формі;
- зобов'язати органи управління державною власністю щорічно звітуватися перед народом про ефективність управління нею;

– закріпити право народу України брати участь в управлінні державною власністю та розробити механізм такої участі через політичну систему (опитування громадської думки, всенародне обговорення, референдум);

– перетворити державну власність на джерело стабільного наповнення державного та місцевого бюджетів та встановити порядок розподілу доходів від державної власності на макроекономічні цілі, розвиток об'єктів, соціальні цілі.

Слід відзначити, що перші два положення вже частково реалізуються Фондом державного майна України та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України. Зокрема, діє сайт Фонду державного майна з повним обсягом інформації про хід приватизації. На сайті Міністерства економічного розвитку і торгівлі України можна знайти інформацію про ефективність державного сектора економіки. Крім цього, така інформація друкується у періодиці, розміщується на Першому національному каналі. Проводяться громадські слухання, утворена громадська рада при Голові Фонду державного майна України. Проте ця інформація подається на вузько спеціалізованих носіях (сайтах, періодиці, програмах), якими користуються переважно фахівці, і для громадськості є недоступною, а, часто, і незрозумілою.

Як відомо, на сучасному етапі розвитку суспільства об'єктивна дія економічних законів доповнюється елементами їх свідомого використання через механізм впливу держави чи монополій. У відносинах власності держава не може скасувати дію економічних законів, але через вдосконалення права власності, механізму реалізації власності вона може створити передумови для їх розвитку. У зв'язку з цим, кінцевою ланкою прояву державної власності є її реалізація. Згідно з науковим теоретичним підходом до питання реалізації власності, обґрунтованим Рибалкіним В. О. та Лазнею І. В., аналіз процесу реалізації державної власності в економіці України можна проводити через розкриття механізму, форм, мети та методів такої реалізації [5].

Економічним змістом процесу реалізації державної власності є процес одержання корисних властивостей та доходів з об'єктів державної власності в процесі діяльних відносин володіння, розпорядження та використання цих об'єктів. В економіці України державній власності властива представницька форма реалізації власності. Суб'єкт власності в особі суспільства через представницький орган (Верховну Раду України) наділяє суб'єкта реалізації державної власності повноваженнями володіння, часткового користування і розпорядження державним майном. Суб'єкт реалізації державної власності складається з двох рівнів: I – Кабінет Міністрів України та галузеві міністерства і відомства, Фонд державного майна України, місцеві органи влади; II – державними підприємствами, розподіленими за сферами підпорядкування структурним елементам I рівня. Економічний механізм реалізації державної власності розпочинається з переходу її юридичного змісту, визначеного як право господарського відання та право оперативного управління, в її економічний зміст – відносини привласнення, тобто реальні відносини володіння, часткового користування і розпорядження державним майном, та конкретні економічні форми, а саме заробітна плата, прибуток, позичковий відсоток, ренти і дивіденд, які виступають економічними інструментами присвоєння продуктів виробництва державних підприємств. Процес привласнення державного майна здійснюється на основі використання методів реалізації власності, зокрема управління державною власністю, планування діяльності

державних підприємств, використання господарського (комерційного) розрахунку, оренда державного майна тощо. Кінцевою ланкою економічного механізму реалізації державної власності є фактичне присвоєння суспільством продуктів діяльності державних підприємств через споживання суспільних благ та використання коштів державного і місцевих бюджетів на соціально-економічні цілі.

Економічний механізм реалізації державної власності в економіці України в загальних рисах відповідає світовій практиці. Однак досвід функціонування державної власності у вітчизняній економіці переконує, що на кожній ланці структури реалізації державної власності виникають певні обставини, які спотворюють цей механізм, перешкоджають досягненню мети функціонування.

Як засвідчує вітчизняний досвід, відсутність науково обґрунтованого розподілу повноважень між різними інститутами державної влади в управлінні державною власністю породжує ряд проблем: відсутність повної інформаційної бази обліку державного майна (реєстр знаходиться у стадії формування) та систематичного контролю за його використанням з боку власника; непрозора схема привласнення суспільством результатів реалізації державної власності, що не дає змоги побачити і відчутти її соціально-економічний ефект; відсутність стратегічної концепції її розвитку; суперечлива організаційна структура управління державною власністю, яка провокує конфлікт рішень; масова втрата державною власністю своїх активів в результаті опортуністичної поведінки менеджерів тощо.

Вирішуючи проблему удосконалення економічного механізму реалізації державної власності в економіці України, слід обов'язково врахувати такі аспекти:

- забезпечити функціонування державної власності базовим законодавством;
- сформувати у вітчизняній економіці та дотримуватися світових стандартів і культури відносин державної власності (прозорості, публічності, чесності, незалежності від бізнесу);
- побудувати поліваріантну системи управління державною власністю з врахуванням специфіки її об'єктів (цільової спрямованості, організаційно-правової форми, перспективи розвитку тощо).

У вітчизняному законодавстві визначено, що держава реалізує право державної власності через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління [1]. Характер прийняття господарських рішень щодо організації управління, планування, розподілу доходів об'єктів державної власності визначається такими правами. У вітчизняній господарській практиці на праві господарського відання закріплене майно державних унітарних і корпоратизованих підприємств, які функціонують на засадах комерційного (господарського) розрахунку, що передбачає орієнтацію їх діяльності на максимізацію прибутку, певний ступінь економічної самостійності і відповідальності. На основі права оперативного управління закріплене майно некомерційних державних підприємств (казених підприємств та комунальних некомерційних підприємств), основним результатом господарської діяльності яких є виконання економічних і соціальних завдань загальнодержавного, регіонального та місцевого масштабу і діяльність яких фінансується, здебільшого за кошти бюджетів різних рівнів.

Удосконалення економічного механізму реалізації державної власності вимагає оптимізації системи управління об'єктами державної власності через:

- запровадження стратегічного планування функціонування і розвитку державної власності;
- створення дієвої організаційної структури управління державною власністю;
- поліпшення системи стимулів і відповідальності для ефективного менеджменту на об'єктах державної власності;
- організація контролю за збереженням державної власності, ефективним її використанням та розвитком.

З метою досягнення високого рівня соціально-економічної ефективності державної власності, підпорядкування її функціонування реалізації економічних і соціальних функцій держави в довготривалій перспективі і в поточній ситуації потрібно запровадити стратегічне і тактичне планування функціонування та розвитку державної власності. Про необхідність його розробки вже неодноразово наголошувалося в наукових дослідженнях вітчизняних вчених [2, с. 74-75; 3, с. 33].

Важливою складовою управління державною власністю є організаційна структура управління, що передбачає розподіл повноважень і підпорядкувань між рівнями суб'єктів реалізації державної власності. Ефективність організаційної структури управління державною власністю визначається обґрунтованою доцільністю, оперативністю і несуперечливістю господарських рішень щодо розпорядження і використання державного майна суб'єктами її реалізації різних рівнів. Крім цього, треба чітко дотримуватися системності і послідовності у прийнятті господарських рішень, щоб кожне з них працювало на досягнення спільної стратегічної мети функціонування державної власності.

Особливої уваги заслуговує проблема поліпшення системи стимулів ефективного менеджменту на об'єктах державної власності. Продуктивними і перспективними стимулами підвищення ефективності менеджменту на об'єктах державної власності можуть бути:

- врахування у виборі кандидатури керівника державного підприємства думки трудового колективу;
- запровадження системи винагороди менеджерів різних рівнів за підвищення рентабельності державних унітарних підприємств, зростання надходжень дивідендів на державну частку через участь у доходах від використання державної власності;
- укладання з керівниками державних підприємств та управляючими державною корпоративною власністю довготермінових (більше 10 років) контрактів, які б передбачали досягнення конкретних економічних показників та ступінь відповідальності за погіршення господарського стану підприємства;
- посилення виконавчої дисципліни через запровадження систематичного контролю за виконанням службових обов'язків особами, які здійснюють управління державною власністю;
- законодавче оформлення та застосування практики матеріальної відповідальності (особистим доходом і особистим майном) керівника за збитки, заподіяні державі його неправильними чи злочинними діями (бездіяльністю).

Чи не найважливішим напрямком удосконалення механізму реалізації державної

власності є організація контролю за ефективним збереженням, використанням та розвитком державної власності. Негативний досвід вітчизняної приватизації виявив декілька варіантів економічно невиправданої втрати державною власністю своїх активів і потенційних доходів. З метою захисту державної власності від неконтрольованого використання та втрати активів варто вжити таких заходів:

- виявити тіньові схеми незаконного заволодіння державним майном та ліквідація прогалин у законодавстві, які дозволяють такі схеми використовувати, зокрема: запровадження мораторію на примусову реалізацію державного майна; у разі встановлення факту незаконної приватизації повернення об'єктів у державну власність без відшкодування;

- проводити оцінку основних фондів державної власності за реальною (ринковою) вартістю, яка б враховувала перспективний економічний ефект їх використання;

- організувати контроль за збереженням стабільної частки державної власності в капіталі акціонерних товариств з участю держави, яка б забезпечувала дієвий вплив на прийняття управлінських рішень та захищеність фінансових інтересів держави, наприклад, через механізми “золотої акції”;

- здійснювати систематичний контроль за фінансовим станом акціонерних товариств з державною участю з метою контролю за своєчасною сплатою податків і перерахуванням дивідендів.

Основними економічними формами реалізації державної власності є прибуток та дивіденд. Їх отримання і розподіл є центральним економічним питанням використання державної власності. Проблема оптимізації механізму розподілу прибутку державних підприємств є надзвичайно складною, оскільки комерціалізація переважної частини державних підприємств передбачає надання їм певної самостійності у розпорядженні прибутком. Зрозуміло, що державні комерційні підприємства обов'язково повинні відраховувати частину свого прибутку державі-власнику, тобто до державного бюджету. Частина прибутку, яка спрямовується на інвестиційні цілі, повинна визначатися залежно від галузі. Однак при її визначенні слід враховувати напрямки розвитку підприємства: виробництво стратегічної продукції, необхідність впровадження новітніх досягнень НТП для забезпечення конкурентоспроможності, створення нових робочих місць, розвиток виробництва у депресивних регіонах, будівництво виробничої інфраструктури тощо. За наявності одного з таких напрямків збільшення частини прибутку, яка спрямовується на інвестиційні цілі, може відбуватися за рахунок скорочення частини відрахувань до державного бюджету. Враховуючи позитивний світовий досвід, прибуток державних некомерційних та казенних підприємств слід повністю спрямовувати до державного бюджету. Розвиток таких підприємств здійснюється за рахунок бюджетного фінансування.

Державне інвестування розвитку підприємств державної власності може здійснювати спеціально створений Державний банк реконструкції та розвитку, капітал якого формувався б з $\frac{1}{4}$ частини коштів, що надійшли до державного бюджету як доходи об'єктів державної власності, та за рахунок коштів від приватизації.

Що стосується матеріального заохочення менеджерів та працівників державних підприємств, то для його фінансування доцільно використовувати не більше 10-15%

чистого прибутку. Але у разі перевищення фактичним фінансовим результатом запланованих показників, уся різниця повинна спрямовуватися на матеріальне стимулювання залежно від внеску кожного учасника виробничого процесу.

Нарешті, необхідно зупинитися на проблемі кінцевої мети реалізації державної власності – привласненні результатів її функціонування суспільством. Основними результатами функціонування державної власності в економіці України виступають: бюджетні кошти; державні активи (капітальні та фінансові); суспільні блага; макроекономічні цілі. Якщо суспільство відчуває корисність (задоволеність соціально-економічних потреб не нижче загальноприйнятого рівня) від діяльності об'єктів державної власності, то це є переконливим свідченням досконалості економічного механізму функціонування державної власності.

Висновки. В економіці України економічний механізм реалізації державної власності формується, враховуючи специфіку трансформаційної економіки і відповідно до соціальної зорієнтованості моделі ринкового господарювання. З метою його удосконалення пропонується вжити комплекс заходів за такими напрямками: 1) врахувати особливості дії економічних законів: всезагального економічного закону, закону одержавлення економіки, закону прискороного розвитку економічних систем, закону єдності праці і власності; 2) розв'язати її суперечності: створити умови для реалізації оптимально поєднаних інтересів власника (суспільства в особі держави) і окремої особи як члена суспільства; 3) оптимізувати систему управління об'єктами державної власності, стратегічне і тактичне планування функціонування та розвитку державної власності, організаційну структуру і порядок прийняття господарських рішень, поліпшити систему стимулів ефективного менеджменту, організацію контролю за збереженням, використанням та розвитком державної власності. Ці заходи вимагають перегляду прийнятих законів у сфері управління державною власністю з метою коригування відповідних норм, а також прийняття нових нормативних актів.

Використані джерела:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. – № 436-IV.
2. Білик М. Д. Фінансові проблеми державних підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С. 78.
3. Міщенко В., Науменков С. Проблеми удосконалення управління державними корпоративними правами / В. Міщенко, С. Науменков // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 29-36.
4. Радченко В. В. Роль агропромислової інтеграції в розвитку соціалістическої собствениости / В. В. Радченко – М. : “Мысль”, 1987. – С. 18-19.
5. Рибалкін В. О., Лазня І. В. Теорія власності / В. О. Рибалкін, І. В. Лазня. – К. : Логос, 2000.– 280 с.

Подопрыгора Л. А. Усовершенствование экономического механизма реализации государственной собственности в экономике Украины

В статье исследуется экономический механизм реализации государственной собственности в экономике Украины и предлагаются основные направления его усовершенствования с целью повышения эффективности этой формы собственности.

Ключевые слова: государственная собственность, реализация собственности, экономические законы, управление.

Pidoprygora L. Improvement of the economic mechanism of realization of a state ownership in economy of Ukraine

In the article the economic mechanism of realization of a state ownership in economy of Ukraine is investigated and the basic directions of its improvement are offered with the purpose of increase of efficiency of this pattern of ownership.

Keywords: *a state ownership, realization of the property, economic laws, management.*

Горбачук М. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ СТРУКТУРНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розкривається сутність та об'єктивна необхідність структурно-інноваційної перебудови економіки України, висвітлюються її засадничі принципи. Процес перебудови розглядається як основна засада формування конкурентоздатної економічної системи в контексті зміцнення геополітичних позицій України.

Ключові слова: *інновації, структурно-інноваційна перебудова економіки, конкурентоспроможність, інноваційна модель розвитку, національна інноваційна система (НІС), економіка знань, фінансово-економічна криза.*

Постановка проблеми: сучасний стан економіки України характеризується лише незначним зростанням ВВП, за підсумками 2010 року, порівняно з кризовим 2009 р., він становив 4,2% [7, ст. 3]. Негативні економічні і соціальні тенденції, які спостерігаються в реальному житті, ще раз переконують в неефективності існуючої, по суті сировинної, моделі розвитку і майже повної відсутності реальних зрушень в побудові нової – інноваційної моделі розвитку, в основі якої лежить економіка знань, або так звана “знаннєвомістка економіка”. Основним гальмуючим фактором на шляху стабільного економічного зростання, на нашу думку, є застаріла існуюча структура економіки країни, її нездатність до швидкого технічного оновлення і переорієнтування на виклики глобалізації і, в результаті, її низька конкурентоспроможність.

Мета: основною метою статті є висвітлення аспектів цільових передумов структурно-інноваційної перебудови економіки України та можливих кроків на цьому шляху.

Виклад матеріалу: У рейтингу Всесвітнього економічного форуму (WEF) за індексом зростаючої конкурентоспроможності (GCI) Україна в 2010 році знаходилась лише на 89 місці зі 139 країн, в той час як в 2009 році вона посідала 82 сходинку зі 133 країн, а в 2008 році – 72 зі 134 країн [6]. Зрозуміло, що каталізатором такого погіршення економічної ситуації в країні стала фінансово-економічна криза 2008 – 2009 років, яка мала світові масштаби.

Однак, слід зазначити, що відносно незначні обсяги скорочення світового виробництва в період кризи (0,6%) говорять про різний ступінь ураження кризою національних економік. Падіння мало місце в цілому лише в групі країн з розвинутою